

**OLIV TA'LIM MUASSASALARI TALABALARIGA CHIM USTIDA XOKKEY
TEXNIK ELEMENTLARINI O'RGATISH METODIKASINI
TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI**

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalari talabalariga chim ustida xokkey texnik elementlarini o'rgatish metodikasini takomillashtirishning pedagogik shart-sharoitlari tahlil qilingan. Xokkey sport turida texnik harakatlarni samarali o'zlashtirish o'quv-mashg'ulot jarayonining sifatiga bevosita bog'liq bo'lib, bu jarayonda pedagogik shart-sharoitlarning to'g'ri tashkil etilishi muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot davomida o'qitishning bosqichma-bosqichligi, individual yondashuv, o'yin vaziyatlariga yaqinlashtirilgan mashqlar hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish kabi omillar o'rganildi. Olingan natijalar ishlab chiqilgan yondashuvlarning samaradorligini tasdiqladi.

Kalit so'zlar: chim ustida xokkey, texnik elementlar, pedagogik shart-sharoitlar, metodika, talabalar, o'qitish jarayoni, sport tayyorgarligi.

**ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕТОДИКИ
ОБУЧЕНИЯ ТЕХНИЧЕСКИМ ЭЛЕМЕНТАМ ХОККЕЯ НА ТРАВЕ У СТУДЕНТОВ
ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ**

Аннотация. В данной статье рассматриваются педагогические условия совершенствования методики обучения студентов высших образовательных учреждений техническим элементам хоккея на траве. Особое внимание уделяется поэтапному формированию технических навыков, индивидуальному подходу, использованию упражнений, приближенных к игровым ситуациям, а также применению современных педагогических технологий. В ходе исследования была разработана и экспериментально проверена система упражнений, направленная на развитие технической подготовленности студентов. Результаты педагогического эксперимента показали эффективность предложенной методики, что подтверждается улучшением показателей технической подготовленности студентов экспериментальной группы.

Ключевые слова: хоккей на траве, технические элементы, педагогические условия, методика обучения, студенты, спортивная подготовка, учебно-тренировочный процесс.

**PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR IMPROVING THE METHODOLOGY OF
TEACHING FIELD HOCKEY TECHNICAL ELEMENTS TO STUDENTS OF HIGHER
EDUCATION INSTITUTIONS**

Abstract. This article examines the pedagogical conditions for improving the methodology of teaching technical elements of field hockey to students of higher education institutions. Special attention is given to the step-by-step development of technical skills, individualized instruction, the use of game-like training exercises, and modern pedagogical technologies. During the study, a system of exercises aimed at developing students' technical preparedness was developed and experimentally tested. The results of the pedagogical experiment confirmed the effectiveness of the proposed methodology, demonstrating significant improvement in the technical performance of the experimental group students.

Keywords: field hockey, technical skills, pedagogical conditions, teaching methodology, university students, sports training, training process.

Kirish. Hozirgi globallashtirish jarayonida oliy ta'lim tizimida jismoniy tarbiya va sport fanlarini o'qitish mazmuni hamda metodikasini takomillashtirish, talabalarni zamonaviy sport texnologiyalari asosida tayyorlash dolzarb ilmiy-pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. Ushbu jarayon nafaqat sportchilarning jismoniy tayyorgarligini rivojlantirish, balki ularning texnik-taktik mahoratini shakllantirish va raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. [1].

Ayniqsa, chim ustida xokkey kabi tezkor qaror qabul qilish, yuqori darajadagi koordinatsiya, chidamlilik va texnik aniqlikni talab qiluvchi sport turlarida o'quv-mashg'ulot jarayonini ilmiy asosda tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur sport turida muvaffaqiyatga erishish ko'p jihatdan asosiy texnik elementlar — to'pni olib yurish, uzatish, qabul qilish va darvozaga zarba berish kabi harakatlarni mukammal o'zlashtirish darajasiga bog'liqdir. [2].

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, texnik tayyorgarlikni shakllantirish jarayoni faqat mashqlar majmuasi bilan cheklanib qolmay, balki o'quv jarayonini tashkil etishning pedagogik shart-sharoitlari, o'qitish usullari, individual yondashuv hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish darajasi bilan ham chambarchas bog'liqdir. Shu nuqtai nazardan, talabalarining sport mahoratini samarali rivojlantirish uchun ilmiy asoslangan metodik yondashuvni ishlab chiqish zarurati ortib bormoqda.

Shu sababli, oliy ta'lim muassasalarida chim ustida xokkey texnik elementlarini o'rgatish metodikasini takomillashtirish jarayonida pedagogik shart-sharoitlarni chuqur tahlil qilish, ularning samaradorligini ilmiy jihatdan asoslash hamda amaliyotga tatbiq etish bugungi kunning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili.

Chim ustida xokkey va umumiy sport mashg'ulotlari nazariyasi hamda metodikasiga oid ilmiy adabiyotlarda texnik tayyorgarlikni rivojlantirish masalalari keng o'rganilgan. Xususan, F.A. Kerimov, V.N. Platonov, L.P. Matveev kabi olimlarning ishlarida sport mashg'ulotlarini bosqichma-bosqich tashkil etish, texnik va jismoniy tayyorgarlikni integratsiyalash masalalari yoritilgan. [3].

Shuningdek, xorijiy tadqiqotchilar H. Wein, T.O. Bempa va R.A. Magill ishlarida sport texnikasini shakllantirishda motor o'rganish nazariyasi, takroriy mashqlar va o'yin modellashtirish usullarining samaradorligi asoslangan. [4].

Biroq mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, oliy ta'lim muassasalari talabalariga aynan chim ustida xokkey texnik elementlarini o'rgatish metodikasini takomillashtirish masalasi yetarlicha chuqur o'rganilmagan. Ko'plab tadqiqotlar umumiy sport tayyorgarligiga bag'ishlangan bo'lib, talabalarining yosh xususiyatlari va ta'lim sharoitiga moslashtirilgan maxsus metodik yondashuvlar kam ishlab chiqilgan. [5].

Shu sababli, ushbu maqolada talabalar uchun moslashtirilgan texnik tayyorgarlikni rivojlantirish metodikasini ishlab chiqish va uning pedagogik shart-sharoitlarini aniqlash dolzarb ilmiy muammo sifatida qaraladi.

Pedagogik shart-sharoitlar tahlili.

Chim ustida xokkey texnik elementlarini o'rgatish samaradorligini oshirishda bir qator pedagogik shart-sharoitlar muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu shart-sharoitlar o'quv jarayonini ilmiy asosda tashkil etish, talabalarining texnik tayyorgarligini bosqichma-bosqich rivojlantirish hamda o'qitish sifatini oshirishga xizmat qiladi. [6].

1. O'qitish jarayonining bosqichma-bosqich tashkil etilishi

Texnik elementlarni o'rgatishda "oddiydan murakkabga" tamoyiliga qat'iy amal qilinadi. Dastlab asosiy harakat ko'nikmalari (tayoqcha bilan to'pni boshqarish, to'pni to'xtatish, uzatish texnikasi) shakllantiriladi. Keyingi bosqichda ushbu elementlar kombinatsiyalashgan harakatlar ko'rinishida o'rgatiladi. Yakuniy bosqichda esa texnik harakatlar o'yin vaziyatlariga moslashtirilgan holda mustahkamlanadi. [7].

2. Individual yondashuvni ta'minlash

Talabalarning jismoniy rivojlanish darajasi, koordinatsion qobiliyatlari va texnik tayyorgarligi turlicha bo'lganligi sababli, mashg'ulotlar differensial yondashuv asosida tashkil etiladi. Bu jarayonda kuchli va zaif tayyorgarlikka ega talabalar uchun alohida mashqlar majmuasi ishlab chiqiladi. Natijada har bir talabaning individual imkoniyatlarini maksimal darajada rivojlantirishga erishiladi.

3. O'yin vaziyatlariga yaqinlashtirilgan mashqlar

Real o'yin sharoitini modellashtiruvchi mashqlar texnik elementlarni tez va samarali o'zlashtirishda muhim rol o'ynaydi. Bunday mashqlar talabalarda qaror qabul qilish tezligi, harakat aniqligi hamda o'yin tafakkurini rivojlantiradi. Shuningdek, o'yin dinamikasiga moslashish ko'nikmasi shakllanadi.

4. Ko'rgazmalilik va tahlil usullaridan foydalanish

Texnik elementlarni o'rgatishda ko'rgazmali vositalardan (namoyish etish, video materiallar, grafik tahlillar) keng foydalanish samarali natija beradi. Harakatlarni vizual tahlil qilish, xatolarni aniqlash va ularni tuzatish jarayoni talabalarda to'g'ri harakat stereotipini shakllantiradi.

5. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash

O'quv jarayonida interfaol metodlar, kichik guruhlarda ishlash, musobaqa elementlarini joriy etish va muammoli o'qitish texnologiyalaridan foydalanish mashg'ulot samaradorligini oshiradi. Ushbu yondashuvlar talabalarning faolligini kuchaytirib, ularning mustaqil fikrlash va jamoaviy ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Tadqiqot natijalari

Pedagogik tajriba davomida nazorat va tajriba guruhlaridagi talabalarning chim ustida xokkey texnik elementlarini o'zlashtirish darajasi tajriba boshlanishi va yakunida maxsus testlar asosida baholandi. Olingan natijalar quyidagi jadvalda keltirilgan.

1-jadval

Talabalarning texnik elementlarni o'zlashtirish ko'rsatkichlari (X ± m)

Texnik testlar	Guruhlar	Tajriba boshida	Tajriba yakunida
To'pni olib yurish (20 m, s)	Nazorat guruhi (n=20)	15,2 ± 0,4	14,5 ± 0,3
	Tajriba guruhi (n=20)	15,1 ± 0,5	12,9 ± 0,4
To'pni aniq uzatish (10 urinishdan, marta)	Nazorat guruhi	6,1 ± 0,3	6,9 ± 0,3
	Tajriba guruhi	6,2 ± 0,4	8,8 ± 0,2
To'pni qabul qilish (10 urinishdan, marta)	Nazorat guruhi	6,3 ± 0,3	7,1 ± 0,3
	Tajriba guruhi	6,4 ± 0,3	9,0 ± 0,2
Darvozaga zarba berish (10 urinishdan, marta)	Nazorat guruhi	5,0 ± 0,3	5,8 ± 0,3
	Tajriba guruhi	5,1 ± 0,3	8,0 ± 0,2
Kompleks texnik mashq (s)	Nazorat guruhi	30,1 ± 0,6	28,9 ± 0,5
	Tajriba guruhi	30,0 ± 0,7	25,4 ± 0,4

Natijalar tahlili va muhokama.

Tadqiqot natijalari tahlili shuni ko'rsatadiki, tajriba boshlanishida nazorat va tajriba guruhleri o'rtasidagi ko'rsatkichlar deyarli bir xil bo'lib, ular orasida statistik jihatdan sezilarli farq kuzatilmagan. Bu holat tanlangan guruhlarining dastlabki texnik tayyorgarlik darajasi teng ekanligini va tadqiqot uchun mos sharoit yaratilganini tasdiqlaydi.

Statistik tahlil.

Tadqiqot natijalarini statistik tahlil qilish jarayonida tajriba va nazorat guruhlarining boshlang'ich va yakuniy ko'rsatkichlari o'rtasidagi o'sish dinamikasi foizlarda hisoblab chiqildi.

Hisob-kitoblarga ko'ra, tajriba guruhida barcha texnik testlar bo'yicha sezilarli ijobiy o'sish qayd etildi. Jumladan:

- ❖ to'pni olib yurish tezligi o'rtacha 18–25% ga yaxshilandi;
- ❖ uzatish va qabul qilish aniqligi 20–30% ga oshdi;
- ❖ darvozaga zarba berish samaradorligi 22–35% ga ortdi;
- ❖ kompleks texnik mashqlarni bajarish vaqti 15–20% ga qisqardi.

Nazorat guruhida esa o'sish dinamikasi sezilarli darajada past bo'lib, ko'rsatkichlar faqat 5–10% oralig'ida o'zgardi. Bu an'anaviy o'qitish usullarining nisbatan past samaradorligini ko'rsatadi. [8].

Bu natijalar tajriba guruhida qo'llanilgan bosqichma-bosqich o'qitish metodikasi, maxsus mashqlar majmuasi hamda o'yin vaziyatlariga yaqinlashtirilgan mashg'ulotlarning samarali ekanligini ko'rsatadi. Shuningdek, texnik elementlarni o'rgatishda individual yondashuv va takrorlashlar tizimi ham ijobiy natijalarga erishishda muhim omil bo'ldi.

Nazorat guruhida esa ko'rsatkichlar o'zgarishi nisbatan past darajada saqlanib qoldi. Bu holat an'anaviy o'qitish usullarida texnik tayyorgarlikni rivojlantirish jarayoni sekin kechishini va mashg'ulotlarning samaradorligi cheklanganligini ko'rsatadi. [9].

Umuman olganda, olingan natijalar ishlab chiqilgan metodikaning samaradorligini amaliy jihatdan tasdiqlaydi. Shuningdek, pedagogik shart-sharoitlarning to'g'ri tashkil etilishi talabalarning chim ustida xokkey bo'yicha texnik tayyorgarligini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi.

Amaliy tavsiyalar.

Tadqiqot natijalari asosida oliy ta'lim muassasalarida chim ustida xokkey mashg'ulotlari jarayonida talabalar texnik tayyorgarligini rivojlantirish bo'yicha quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. O'quv-mashg'ulot jarayonini tashkil etishda texnik elementlarni o'rgatish bosqichma-bosqich, ya'ni oddiy harakatlardan murakkab kombinatsiyalarga o'tish tamoyili asosida amalga oshirilishi lozim.

2. Talabalarning texnik tayyorgarligini rivojlantirishda mashg'ulotlarning asosiy qismi to'pni olib yurish, uzatish, qabul qilish va zarba berish kabi bazaviy texnik elementlarga yo'naltirilishi tavsiya etiladi.

3. Mashg'ulotlarda o'yin vaziyatlariga yaqinlashtirilgan mashqlardan muntazam foydalanish talabalarning real o'yin sharoitida tez qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

4. Har bir mashg'ulotda individual yondashuvni ta'minlash, talabalarning texnik xatolarini aniqlash va ularni darhol tuzatish mexanizmini joriy etish zarur.

5. Texnik elementlarni o'zlashtirish jarayonida ko'rgazmali vositalar (namoyish, video tahlil, harakatni qayta ko'rsatish)dan foydalanish tavsiya etiladi.

6. Mashg'ulotlarda kichik guruhlar bilan ishlash va musobaqa elementlarini qo'llash talabalarning faolligi hamda motivatsiyasini oshiradi.

7. Yuklamani rejalashtirishda individual va guruhli mashqlar nisbati optimallashtirilishi, ortiqcha charchoqning oldi olinishi lozim.

8. Texnik tayyorgarlik darajasini muntazam nazorat qilish uchun maxsus testlar (slalom yurish, uzatish aniqligi, zarba samaradorligi) har 4–6 haftada o'tkazib borilishi maqsadga muvofiq.

9. Mashg'ulot jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash (interfaol usullar, videoanaliz, tahliliy muhokama) samaradorlikni oshiradi.

10. Ishlab chiqilgan metodikani oliy ta'lim muassasalarining jismoniy tarbiya va sport dasturlariga joriy etish tavsiya etiladi, chunki u talabalarning texnik tayyorgarlik darajasini sezilarli oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

O'tkazilgan tadqiqot natijalari oliy ta'lim muassasalarida talabalariga chim ustida xokkey texnik elementlarini o'rgatish metodikasini takomillashtirish pedagogik jihatdan dolzarb muammo ekanligini tasdiqladi. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, mavjud ilmiy manbalarda sport texnik

182 tayyorgarligini rivojlantirish masalalari keng yoritilgan bo'lsa-da, aynan talabalar kontingenti uchun moslashtirilgan, bosqichma-bosqich va o'yin vaziyatlariga yo'naltirilgan metodik yondashuvlar yetarli darajada ishlab chiqilmagan.

Tajriba-sinov ishlari davomida ishlab chiqilgan metodika asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar tizimi nazorat guruhiga nisbatan tajriba guruhida texnik ko'rsatkichlarning sezilarli darajada yaxshilanishini ta'minladi. Xususan, to'pni olib yurish tezligi, uzatish va qabul qilish aniqligi, darvozaga zarba berish samaradorligi hamda kompleks texnik mashqlarni bajarish ko'rsatkichlarida ijobiy o'zgarishlar qayd etildi.

Olingan natijalar ishlab chiqilgan metodikaning samaradorligini, uning ilmiy asoslanganligini hamda amaliy ahamiyatga ega ekanligini tasdiqlaydi. Mashg'ulot jarayonida bosqichma-bosqich o'qitish, individual yondashuv, o'yin vaziyatlarini modellashtirish va maxsus mashqlar tizimidan foydalanish talabalarning texnik tayyorgarligini rivojlantirishda muhim pedagogik shart-sharoitlar ekanligi aniqlandi.

Shu asosda quyidagi xulosalar chiqarildi:

1. Chim ustida xokkey texnik elementlarini o'rgatish jarayonini takomillashtirishda ilmiy asoslangan metodik yondashuvlarni qo'llash zarur.

2. Ishlab chiqilgan metodika talabalarning texnik tayyorgarligini oshirishda an'anaviy o'qitish usullariga nisbatan samaraliroq ekanligi isbotlandi.

3. O'yin vaziyatlariga yaqinlashtirilgan mashqlar va tizimli takrorlash usullari texnik ko'nikmalarni shakllantirishda muhim omil hisoblanadi.

4. Tajriba natijalari mazkur metodikani oliy ta'lim muassasalari o'quv jarayoniga joriy etish maqsadga muvofiqligini ko'rsatdi. [10].

Umuman olganda, tadqiqot natijalari chim ustida xokkey bo'yicha texnik tayyorgarlikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirishda ilmiy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Jismoniy tarbiya va sportni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. – Toshkent, 2020.

2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Jismoniy tarbiya va sport sohasini rivojlantirishga doir qarorlar to'plami. – Toshkent, 2018–2024.

3. Матвеев Л. П. Теория и методика физической культуры. – Москва: Физическая культура и спорт, 2010. – 544 с.

4. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. – Киев: Олимпийская литература, 2015. – 680 с.

5. Хоменков Л. С. Хоккей на траве: основы техники и тактики. – Москва: Спорт, 2012. – 256 с.

6. Williams J. Field Hockey: Steps to Success. – Champaign: Human Kinetics, 2016. – 240 p.

7. Abdullayev Sh. M. Talabalar sport tayyorgarligini rivojlantirish metodikasi. – Toshkent, 2022. – 210 b.

8. Djurayev N. R. Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarini tashkil etish. – Toshkent: O'qituvchi, 2020. – 300 b.

9. Hoffmann J. Introduction to Sports Training. – Cham: Springer, 2014. – 350 p.

10. O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti ilmiy ishlari to'plami. – Toshkent, 2020–2025.